

Знаменними є і поеми «Блудний лебідь», «Реквієм», «Підошва» та «Скрипаль і балада про нього». У них часто зустрічається персоніфікація дороги довкола моєї рани», відчувається духовний клімат епохи. Ці твори мають примхливу композицію, оригінальний строфічний малюнок і демонструють право поета на зухвалий експеримент. Романтична піднесеність у поєднанні з елементами фантастики, умовний сюжет, психологічні паралелізми, символіка, гіперболізація і віра в магічну дію слова справляють сильне емоційне враження. У Ярослава Павуляка завжди свіжі й несподівані тропи, чудесні мистецькі образи, дивовижні словесні знахідки.... Їх приємно перерхитувати чи просто повторювати вголос. Від того вони не втрачають свого природного блиску.

Аналіз творчого доробку засвідчує, що протягом свого життя Ярослав Павуляк шукав свій шлях та пізнавав світ, де «йшли дерева за людьми, несли гнізда у руках, за деревами трава, за травою сніг» [3, 113].

Творчість Ярослава Павуляка переживає сьогодні нову хвилю визнання. Він не комерційний автор, але є багато читачів, які захоплені його поезією, бо відчувають духовну спорідненість із автором, тому що він не фальшує, не грається навіть сам із собою, зосереджений на внутрішньому, а не на суєтному зовнішньому. Слово шанованого поета екологічно чисте і байдуже до влади і агресії, воно спонукає до відвертих відповідей, яких ще ніхто, нікому і ніколи не давав. Це приваблює найбільше і, на мою думку, психологічно змінює якісь дуже суттєві речі, адже кожна людина, яка прочитає ці вірші, можливо, зрозуміє щось важливе про себе і своє призначення, відчує свідомий потяг до повноцінного існування на землі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Степан Сапеляк.... Лебедине знамено Ярослава Павуляка// Павуляк Я. Дороги додому. – Тернопіль: Джура, 2009, -- С. 5-15.
2. Сорока П. Моя душа – мов квітка на коні або у ритмі кінських копит: [ювілей поета, громадського діяча, директора Тернопільського музею політв'язнів і репресованих Ярослава Павуляка] // Тернопіль. – 2008.-- №2. – С. 77-79.
3. Ярослав Павуляк. Дороги додому: Поезії. Поеми. – Тернопіль: Джура, 2009. – 156 с.
4. Ярослав Павуляк. Могили на конях: Поезії. – Тернопіль: Астон, 1999. – 64 с.

Горин Н.

Науковий керівник – доц. Вашиків А. П.

ІНТЕГРОВАНІ УРОКИ ПРИ ВИВЧЕННІ ТВОРЧОСТІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА У ШКОЛІ (НА ПРИКЛАДІ ПОЕМИ «КАТЕРИНА»)

Реформування освіти, визначене Державною національною програмою «Освіта» (Україна ХХІ ст.), передбачає формування інтелектуального та культурного потенціалу як найвищої цінності нації, формування гуманітарного мислення. Оновлення змісту освіти є визначальною складовою реформування освіти в Україні і передбачає приведення його у відповідність із сучасними потребами суспільства. Тому художню літературу вчителі повинні розкривати, а учні сприймати та аналізувати як мистецтво слова, як поетичне вираження духовного життя народу. Література – єдине з усіх відомих мистецтв, яке вивчається від першого й до випускного класу в школі і розглядається В. Вансловим та О. Рисаком як провідний вид творчості. Потрібно зазначити, що вона має певну своєрідність, у зв'язку з чим ми нерідко зустрічаємо слововживання «мистецтво і література», яке свідчить про те, що за здатністю повно і широко відобразити життя вона є всеосяжним мистецтвом, оскільки сфера застосування мови безмежна, і тому все, що може бути позначене словом, може увійти у літературний твір, якщо це необхідно для реалізації художнього задуму. Використання творів суміжних мистецтв у процесі вивчення літератури класична методика (В. Голубков, В. Острогорський, М. Рибникова та ін.) трактувала в основному як застосування наочних методів навчання. Пізніше взаємодія мистецтв розглядалася у

контексті міжпредметних зв'язків (В. Аудерський, О. Бандура, В. Неверов). Сьогодні реалізація міжпредметних зв'язків найкраще відбувається під час інтегрованих уроків.

Інтегрований урок - це урок, який проводиться з метою розкриття загальних закономірностей, законів, ідей, теорій, відображених у різних науках і відповідних їм навчальних предметах.

Проведення такого уроку забезпечує формування в учнів цілісної системи уявлень про закони пізнання навколишнього світу, сприяє поглибленню та розширенню знань. Доцільність інтегрованих уроків зумовлена завданнями інтеграції знань, умінь і навичок учнів. Вони сприяють формуванню творчої особистості учня, розвитку його здібностей.

У процесі підготовки та проведення інтегрованого уроку беруть участь кілька вчителів, які визначають зміст і обсяг навчального матеріалу з тих навчальних предметів, що вони викладають, відповідно до поставлених цілей. При цьому необхідно враховувати специфіку кожного навчального предмета і координувати дії учителів у процесі підготовки та проведення інтегрованого уроку (у ролі координатора виступає ведучий учитель). Слід пам'ятати, що важливу роль у підвищенні ефективності інтегрованого уроку відіграє його навчально-матеріальне та технічне оснащення (демонстраційні матеріали та прилади; матеріали для проведення дослідів, спостережень; аудіовізуальні засоби, таблиці, графіки, схеми, алгоритми, інструкції, тренажери, дисплеї).

Особливе значення проведення інтегрованих уроків має під час вивчення творчості Тараса Шевченка. Колосальну постать генія просто неможливо вивчати лише з одного боку (чи то як поета, чи то як художника або музиканта), адже його багатогранний талант проявляється в усіх творах. Ситуація ускладнюється ще й тим, що у шкільній програмі не передбачено тем з образотворчого мистецтва чи музики цілком присвячених вивченню творчості Шевченка у цих сферах мистецтва. Єдиним джерелом одержання інформації про Шевченка як художника чи музиканта для учня часто стає урок літератури. При цьому вчителі-словесники далеко не завжди є достатньо компетентними у живописі чи музиці, не кажучи вже про те, що їхні уроки мають інші цілі, для досягнення яких образотворче та музичне мистецтво є лише засобом, бажаним, але не обов'язковим. Інтегрований урок є саме тією формою організації навчального процесу, яка дозволяє поєднати знання з літератури, образотворчого мистецтва та музики і поглянути на постать Кобзаря з нового боку, усвідомити його як людину багатьох талантів і розкрити для учнів нові грані літературних творів та мистецьких полотен Шевченка.

Розглянемо це на конкретному прикладі поеми «Катерина», яку вивчають у 9 класі. Одна і та ж проблема – дівчина-покрита – розкрита у поемі словесними засобами і у картині з допомогою живописних прийомів. Можна також використати в процесі уроку музичні композиції (наприклад, фрагменти опери «Катерина» М. Аркаса) як приклад відтворення цієї ж проблеми засобами музики. Але саме порівняння картини і поеми є найбільш цікавим, оскільки Шевченко є автором і першої, і другої. Дуже рідко у процесі розгляду літературних чи живописних творів є можливість порівняти їх із творами того ж автора у іншому виді мистецтва. Геніальність Шевченка, однаково талановитого як у письменстві, так і в живописі, дозволяє нам це зробити. Такий шанс випадає рідко (у шкільній програмі з української літератури подібних випадків немає), тому не варто відмовлятися від нього.

Поема «Катерина» написана у 1838 році в Петербурзі, а вперше надрукована у «Кобзарі» (1840 р.) з цензурними купюрами. Вона одразу стала надзвичайно популярною в народі, завоювавши серця читачів щирим ліризмом і поетичністю і водночас правдивістю та реалістичністю, актуальністю і соціальною значущістю проблеми. Глибоку моральність, народний дух, щирість співчуття автора долі героїні у поєднанні з поетичною майстерністю відзначила і критика. Картина «Катерина» (полотно, олія; 93 X 72,3) написана 1842 року у Петербурзі. І хоч полотно створене через 4 роки після написання однойменної поеми і на цю ж тему, воно не є простою ілюстрацією до твору. У листі до Г. С. Тарнавської від 25 січня 1843 року Тарас Григорович писав: «Я написав Катерину в той час, як вона прощалась зі своїм москаликом і вертається в село; у царині під куренем дідусь сидить, ложечки собі струже, а вона, сердешна, тільки плаче... а москаль дере собі, тільки курява ляга; собачка ще поганенька доганя його та нібито гавкає. По однім боці могила, на могилі вітряк, а там тільки степ мріє. Отака моя картина» [3, 6]. Як бачимо, полотно не є простою авторською ілюстрацією хоча б

тому, що у тексті поеми немає епізоду, відображеного на картині. Шевченко-художник не просто ілюстрував роботу Шевченка-поета, а дав темі нове ідейно-образне трактування. «Використавши сюжет поеми, Шевченко намалював видатний твір побутового жанру, вперше в українському мистецтві наповнивши його соціально-викривальним змістом. Спираючись на досягнення живопису брюлловської школи, зокрема перебуваючи ще під впливом романтичних захоплень свого вчителя, він і темою соціальної несправедливості, і утвердження моральної краси й чистоти простої української дівчини-селянки, й елементами правдивої, предметно переконливої зображальної мови (особливо у трактуванні колоритної фігури діда-ложкаря біля куреня) закладав основи критичного реалізму в українському мистецтві» [1, 284].

Порівнюючи «Катерину» поетичну з «Катериною» живописною, ми допомагаємо учням розкрити для себе нові грані у кожному з творів, які гармонійно доповнюють один одного. Не слід також забувати, що обидва твори мають одного автора, а це означає, що Шевченко-поет впливав на Шевченка-художника і навпаки. Про вплив поеми на картину навряд чи варто багато говорити, оскільки він очевидний (тема, сюжет, назва картини). А от проблему впливу маляра на твори поета досліджували О. Білецький, З. Тарахан-Береза, Л. Генералюк та інші.

Як бачимо, використання інтегрованих уроків під час вивчення творчості Шевченка є доцільним і корисним, оскільки розглядаючи проблему (а такий урок можна використовувати не лише при вивченні поеми «Катерина») комплексно, ми розвиваємо мислення учнів і збагачуємо їх світогляд. Будь-який із видів мистецтва створює художній образ своїми засобами, а сам образ у кожному випадку має особливості, що є спільними для всіх видів мистецтва. І ця узагальнююча образна закономірність – виражати узагальнене через конкретику – є одним із чудових засобів розвитку образного мислення учнів і разом з тим – показником сформованості такого мислення і здатності художнього сприймання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шевченківський словник : У 2 т. Т. 1 : А - Мол / гол. ред. Є. П. Кирилюк. – К. : Гол. ред. УРЕ, 1976. – 416 с.
2. Генералюк Л. Взаємодія мистецтв у творчості Шевченка // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 1999. - №1. – С. 69 – 84.
3. Комарова Л. А. Підготовка до твору за жанровою картиною Т. Г. Шевченка «Катерина». 9 клас // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2010. - № 5. – С. 6 – 9.
4. Островерхова Н. «Аналіз уроку: концепції, методики, технології» <http://osvita.ua/school/technol/714>

Завєруха О.

Науковий керівник – доц. Петришина О.І.

ТИПОЛОГІЯ ЕПІТЕТІВ У БОГОРОДИЧНИХ МОЛИТВАХ

Сучасні дослідження в галузі лексикології, лінгвостилістики, риторики, теорії літератури розглядають епітет як один із важливих словесних засобів образності, «як найглибше, найсуттєвіше, що наближає нас до істини, означення» [3, с. 340]. Природа епітетів, їх джерела й роль були предметом зацікавлень В. Виноградова [2], О. Потебні [7] та ін. Актуальним є вивчення епітета в художньому стилі, зокрема в ідіостилі конкретного автора, але через одноманітність джерельного матеріалу це призводить до деякої односторонності у трактуванні поняття епітета.

В українському мовознавстві мало досліджень, присвячених функціонуванню епітетів у релігійному стилі. Це пов'язано із вилученням релігійного стилю з контексту української літературної мови через войовничу атеїстичну ідеологію та відверту дискримінацію церковно-релігійної сфери. Тому наше дослідження видається актуальним.

Предметом розвідки є художні означення, що представляють релігійну лексику у богородичних молитвах або самі є релігійно маркованими словами.